

результаты анализа научных подходов к определению категории «информационно-аналитическая компетентность», в частности, в контексте подготовки специалистов из разных отраслей.

Ключевые слова: научная терминология, информационно-аналитическая компетентность, профессиональная компетентность.

L. M. Petrenko

The Explication of the Notion «Informational and Analytical Competence»

The need to improve scientific terminology in the information and analytical sphere is underlined. The results of an analysis of scientific approaches to defining the category «informational and analytical competence», in particular in training specialists of different branches, are presented.

Key words: scientific terminology, informational and analytical competence, professional competence.

УДК 023.4:159955

О. В. Карпенко,
канд. наук із держ. упр.,
докторант кафедри державної політики та управління
політичними процесами Національної академії
державного управління при Президенті України,
старш. наук. співроб. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

**АНАЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ВТОРИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Проаналізовано актуальну проблему формування аналітичного мислення бібліотечного фахівця у процесі підготовки вторинної інформації. Запропоновано рекомендації щодо покращення якості, мобільності та ефективності надання інформаційних послуг шляхом активізації виконавцями аналітичного мислення.

Ключові слова: аналітичне мислення, інформаційно-аналітичне забезпечення, формування аналітичного мислення.

Постановка проблеми. Взаємозв'язок основних компонентів інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі, зокрема інформаційних ресурсів, інформаційних систем, інформаційних технологій та забезпечувальних елементів інформаційної діяльності створює інформаційну базу для реалізації аналітичних процедур у процесі надання інформаційних

послуг. У попередніх дослідженнях автором сформульовано визначення інформаційно-аналітичного забезпечення як комплексу забезпечувальних заходів з реалізації інформаційно-аналітичної діяльності, які передбачають дослідження об'єктів і суб'єктів інформаційних послуг [4, с. 107; 5, с. 54].

Головною метою інформаційно-аналітичної діяльності будь-якої державної установи є виявлення і роз'яснення змісту подій та процесів, що відбуваються. Аналітик у сфері соціальних комунікацій повинен насамперед відповісти на питання: а що ж відбувається насправді? Його основні завдання – розкрити внутрішній зміст події або процесу; пояснити, чому ця подія відбулася; спрогнозувати, як ця подія буде розвиватися; як цією подією можна управляти та як на цю подію слід реагувати [8, с. 3].

Аналіз останніх досліджень. Упродовж попередніх двадцяти років проблематика надання інформаційних послуг неодноразово висвітлювалась провідними українськими науковцями, а саме: В. Авер'яновим, В. Бакуменком, І. Вендиктовою, В. Долечеком, А. Каляєвим, В. Князевим, І. Коліушком, І. Косулей, О. Крисенко, В. Курило, А. Ліпенцевим, В. Марченко, І. Оклей, Я. Павленко, В. Пархоменко, Г. Писаренко, А. Поляком, Ю. Приймак, Л. Сердечною, С. Серьогіним, В. Сороко, А. Сосновиком, Е. Сухмановою, Д. Сухоніним, В. Тимощуком, І. Хожило, О. Чубуковою, Л. Шаповаловою, Г. Швецовою-Водкою, Ю. Шаровим та багатьма іншими. У працях вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема: Г. Атаманчука, Т. Барташук, А. Блюменау, М. Бутка, Т. Гаман, А. Дегтяра, М. Дітковської, В. Дрешпака, М. Калюжного, Р. Ковалю, О. Литвиненка, Є. Лук'янчикова, О. Нестеренка, Г. Почепцова, В. Троня, Я. Чепуренко, Г. Швецової-Водки, досліджувалися питання інформаційно-аналітичного забезпечення державно-управлінської та соціально-комунікаційної наук. *Невирішеною частиною загальної проблеми є відсутність теоретико-методологічних засад формування аналітичного мислення бібліотечного фахівця у процесі створення вторинної інформації.*

Необхідність радикальних змін у сфері надання інформаційних послуг у галузі освіти зумовлена вкрай повільним зростанням позитивної оцінки якості

їхньої реалізації. Серед суб'єктів інформаційно-аналітичної діяльності в освітянській сфері виокремимо інноваційного надавача інформаційних послуг – Державну науково-педагогічну бібліотеку України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), фахівцям якої для успішного вирішення покладених на них завдань разом із відповідною професійністю, необхідно досконало володіти двома інструментами: методологічною базою впровадження ІКТ і розвиненим аналітичним мисленням.

Метою статті є вивчення проблеми формування аналітичного мислення бібліотечних фахівців, які створюють вторинні документи та надають інформаційні послуги.

Основна частина. Сучасному аналітику доводиться вирішувати три основні завдання-функції: діагностика, прогнозування, моделювання відносин, подій та процесів. Тому в своїй роботі такому фахівцю доводиться:

- роз'яснювати зміст подій або процесів, що відбуваються (відбувалися);
- робити короткостроковий і довгостроковий прогнози щодо того, як ця подія чи процес розвиватимуться в майбутньому;
- давати замовнику поради, рекомендації з приводу того, як слід реагувати на події або процеси (моделювати поведінку замовника).

Здатність бібліотечного фахівця під час виконання посадових обов'язків, які включають створення вторинних документів, вирішувати перелічені вище завдання-функції визначається його професійністю, яка, у свою чергу, безпосередньо залежить від рівня його аналітичного мислення.

Систематизуємо основні складові аналітичного мислення на основі теоретичних розробок провідних зарубіжних учених у галузі психології та соціальних комунікацій Е. де Боно [2], А. Лука [6], І. Кона [7], К. Маркелова [8] та Г. Сельє [9]:

- *здатність до перенесення досвіду* – досвід, який набуто в процесі вирішення одного завдання, можна застосувати у вирішенні іншої, для цього аналітику необхідно мати широкий кругозір, глибоку ерудицію і певний

життєвий досвід;

– *цілісність сприйняття* – уміння визначати синтетичний (цілісний) погляд на проблему (на відміну від погляду аналітичного, що розкладає дійсність на елементи). Для того, щоб помічати дрібні, незначні (непомітні) деталі об'єкта (проблеми) – елементи асоціювання, необхідно вміти бачити весь об'єкт у цілому, без розділення його на частини;

– *здатність до зближення понять і явищ, що підлягають аналізу*, – уміння вибудувати логічну послідовність (асоціативний перехід) із проміжних об'єктів аналізу, кожен з яких за змістом пов'язаний із двома сусідніми;

– *здатність до об'єднання (роз'єднання) понять і явищ* – здатність об'єднувати (роз'єднувати) нову інформацію в групи, класи, асоціації за територіальними, часовими, функціональними та іншими ознаками;

– *уміння бачити проблемну ситуацію* – здатність самостійно виявляти (знаходити) проблемну ситуацію і вміння формулювати її ключову складову. Бібліотечному фахівцю дуже часто доводиться одноосібно розбиратись у проблемному напрямі та самому виокремлювати ключову проблему. Іншими словами, фахівець з надання послуг повинен володіти творчим мисленням.

У результаті проведеного аналізу під аналітичним мисленням надавача бібліотечних послуг будемо розуміти творче мислення, яке має низку особливостей, в основі яких – сукупність інтуїтивної та логічної складових, а саме:

– орієнтація на виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків між елементами досліджуваної системи (системність);

– здатність до асоціювання – якість мислення, що допомагає вбачати глибинні взаємовідносини між різного роду явищами, процесами і системами;

– наявність «громадського (суспільного) почуття» і соціального інтересу (здатність «бачити очима інших» – адаптація особистості до суспільства), що дає можливість передбачати динаміку і тенденції розвитку соціуму, суть подій і процесів [1];

– розвиненість абстрактного мислення й мови, що дає можливість вербалізувати і логічно обробляти здогадки, припущення, а також чуттєву й

інтуїтивну інформацію про події та процеси;

– багатопроблемність ситуацій, з якими доводиться стикатися фахівцю, який бере участь у наданні відповідних послуг.

Як зазначалося вище, важливою складовою аналітичного мислення є логічне мислення – класичне, нормативне мислення, підпорядковане суворим правилам і законам. Виокремлюють такі логічні операції (елементи операцій), що становлять основу логічного мислення: індуктивні і дедуктивні; форми логічного мислення: поняття, судження, висновки, докази, визначення тощо; закони логічного мислення: тотожності, суперечності, вилучення зайвого, обґрунтування достатнього.

Мислення як процесу безпосередньо стосуються індуктивні і дедуктивні висновки, що визначають тип логічного мислення загалом: індуктивний або дедуктивний.

Індукція – мислення, що забезпечує можливість переходу від поодиноких фактів до загальних положень (від часткового до загального). Таке мислення спирається на емпіричну теорію пізнання, що визнає почуттєвий досвід єдиним джерелом достовірного знання.

Дедукція – мислення, що забезпечує можливість переходу від одного твердження до іншого на основі законів логіки, що мають достовірний характер. Таке мислення спирається на філософію раціоналізму, що визнає вивідне знання основною рушійною силою пізнання [3, с. 94].

В аналітичній роботі необхідно активно використовувати обидва ці типи мислення, які розглянемо докладніше.

Індуктивне мислення передбачає рух від факту до теорії, а в його основі лежить робота конкретного, наочно-образного мислення. Тому для формування та активізації індуктивного стилю мислення аналітику, насамперед, слід розвивати спостережливість. Ця якість передбачає розвиток соціальної психологічності, основу якої становить соціальна емпатія. Соціальна емпатія, у свою чергу, характеризує здатність відчувати світ соціальних систем, процесів і відносин шляхом інтуїтивного розуміння їхньої сутності. Об'єктом соціальної

емпатії є соціальні комунікації. Для того, щоб розвинути соціальну емпатію, необхідно мати чуттєву сферу сприйняття інформації (виходить від досліджуваного об'єкта) та ерудицію (розширює кругозір і дає можливість асоціювати, збирати воєдино різноманітну інформацію). Чуттєва сфера оптимально розвивається у процесі надання інформаційних послуг, під час виконання професійних завдань завдяки творчій діяльності, зацікавленості у своїй професії. Ерудиція розвивається у процесі самоосвіти. Найефективніший спосіб саморозвитку – вивчення фахової літератури та продукції ЗМІ, а також її подальше обговорення з колегами. Подібні дискусії тренують діалогічне мислення і вчать розмірковувати вголос. Перелічені рекомендації допомагають розвинути ерудицію надавачів інформаційних послуг, створюють передумови для розвитку спостережливості – стрижневої якості індуктивного мислення.

Одним із найважливіших механізмів формування дедуктивного мислення є естетико-професійні навички (уміння витримати «ритм», «пропорцію» і «темп» надавання інформації), які допомагають розвиватися професійно і творчо. Такі навички особливо необхідні в науково-аналітичній діяльності фахівця сфери соціальних комунікацій, де, крім знання, апробованих методик та аналізу потрібен високий рівень креативності. Завдяки креативності безпосередній виконавець у разі потреби зможе впроваджувати принципово нові ексклюзивні алгоритми надання послуг. В основі естетико-професійних навичок лежить як отриманий професіоналізм, так і естетичне почуття, тобто синтез абстрактно-теоретичного і символічного мислення. Структурно формування аналітичного мислення можна відобразити як систему основних складових (компонентів), особливостей та логічних операцій (рис. 1).

Рис. 1. Формування аналітичного мислення у бібліотечних фахівців

Висновки. У результаті проведеного дослідження сформульовано рекомендації для активізації аналітичного мислення у бібліотечного фахівця в процесі створення вторинної інформації:

- для досягнення максимального результату потрібно максимально точно визначення проблеми, яку потрібно вирішити;
- під час виконання поставлених завдань позитивним є наявність однієї або декількох робочих ідей, які дають змогу вирішити проблему;
- регулярне обговорення процесу вирішення проблеми з однодумцями (колегами);
- прийняття до уваги думки заявника послуг у вирішенні проблеми (питання, ідеї, концепції).

Негативні фактори, які пригнічують роботу аналітичного мислення надавача інформаційної послуги, слід розділити на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних належать: втома, розумове й фізичне виснаження; депресія, озлобленість, дрібні подразники; стурбованість недостатнім фінансуванням, низьким рівнем заробітної плати; надмірні адміністративні обов'язки. Серед суб'єктивних чинників, що ускладнюють оптимальну роботу аналітичного

мислення, слід виокремити: обмеженість ініціативи та страх перед невдачею; високу самокритичність та невпевненість у собі; вузькість кругозору і пасивність, що знижує інтелектуальну та творчу продуктивність особистості.

Керівникам бібліотек для оптимізації, мобільності та ефективності вирішення завдань з надання інформаційних послуг необхідно звертати увагу на зазначені фактори й за необхідності стимулювати їхній позитивний вплив і мінімізувати негативний.

Література

1. Адлер, А. Понять природу человека / Альфред Адлер ; пер. Е. А. Цыпин ; Гуманитар. агентство «Академический проект». – СПб. : [б. и.], 1997. – 256 с.
2. Боно, Э. де. Рождение новой идеи: о нешаблонном мышлении : пер. с англ. / Эдвард де Боно ; под общ. ред. и с послесл. О. К. Тихомирова. – М. : Прогресс, 1976. – 142 с.
3. Карпенко, О. В. Аналітичне мислення державних службовців у процесі надання управлінських послуг / О. В. Карпенко // Наук. пр. Сер. «Держ. управління» : наук.-метод. журн. / Чорном. держ. ун-т ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилян. акад.». – Миколаїв, 2011. – Вип. 160, т. 172. – С. 93–96.
4. Карпенко, О. Інформаційно-аналітичне забезпечення державної молодіжної політики Російської Федерації / О. Карпенко, Ю. Молоканов // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – 2008. – № 1. – С. 105–114.
5. Карпенко, О. В. Функціонально-технологічні механізми інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Карпенко Олександр Валентинович ; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – К., 2010. – 256 арк.
6. Кон, И. С. Дружба: этико-психологический очерк / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1980. – 255 с. – (Личность, мораль, воспитание).
7. Лук, А. Н. Психология творчества / А. Н. Лук ; АН СССР. – М. : Наука, 1978. – 127 с. – (Серия «Наука и технический прогресс»).
8. Маркелов, К. В. Аналитическое мышление специалиста по работе с информацией : лекция / К. В. Маркелов. – М. : Изд-во РАГС, 2007. – 18 с.
9. Селье, Г. От мечты к открытию: как стать ученым / Ганс Селье ; пер. с англ. Н. И. Войсунской ; общ. ред. М. Н. Кондрашовой, И. С. Хорола ; послесл. М. Г. Ярошевского, И. С. Хорола. – М. : Прогресс, 1987. – 368 с.

А. В. Карпенко

Аналитическое мышление библиотечного специалиста в процессе формирования вторичной информации

Проанализирована актуальная проблема формирования аналитического мышления библиотечного специалиста в процессе составления вторичной